ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
НАУЧНИ ТРУДОВЕ, ТОМ 62, КН. 1, СБ. Б, 2024 – ФИЛОЛОГИЯ,
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
RESEARCH PAPERS, VOL. 62, BOOK 1, PART B, 2024 – LANGUAGES AND LITERATURE

DOI 10.69085/ntf2025b067

АНАЛИЗА ФРАЗЕОЛОГИЗАМА У УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Дарка Хербез
Пловдивски универзитет „Пајсије Хиландарски“

ANALYSIS OF PHRASEOLOGISMS IN TEXTBOOKS OF SERBIAN AS FOREIGN LANGUAGE

Darka Herbez
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

darka@uni-plovdiv.bg

This paper explores various approaches to incorporating idioms into the teaching of Serbian as a Foreign Language. We examine the acquisition of these linguistic elements through an analysis of Serbian language textbooks for foreigners and the utilization of audiovisual didactic materials. Given the pervasive nature of idioms in every day communication, their acquisition is crucial for effective foreign language learning.

Key words: idioms, Serbian as Foreign Language

1. Уводне напомене

У овом раду анализираћемо заступљеност фразеологизама у уџбеницима српског као страног језика, тачније уџбеницима *Аз буки 3* аутора Наташе Милићевић Добромиров, Биљане Новковић Аџаип, Милице Кричковић и Сање Секач (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 – 208) и *Супер српски* аутора Наташе Милићевић Добромиров и Биљане Новковић Аџаип (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151). С обзиром на то да су фразеологизми врло распрострањени у свакодневној комуникацији, њихово усвајање представља незаобилазан елеменат приликом усвајања страног језика. Одавно је препозната важност културе у настави страних језика. Многа истраживања пажњу посвећују и културолошкој оријентацији, што потврђује важност лингвокултуро-

лошког приступа. Како наводи Рајна Драгићевић, према Масловој, „задатак лингвокултурологије је да одговори на неколико важних питања: 1) како култура учествује у образовању језичких концепата; 2) у којој се значењској вези језичког знака чувају културни наноси; 3) да ли говорник и саговорник уносе те културне наносе у своју комуникацију и како то утиче на комуникациону стратегију; 4) постоји ли културнојезичка компетенција говорника“ (Драгићевић 2010а: 11). С обзиром на то да између језика и културе постоји чврста веза и стална интеракција, неминовно је укључити културолошке елементе у наставу српског као страног језика. Међутим, често културолошки садржаји остају маргинализовани у уџбеницима српског као страног језика. Иако се у новијим издањима уџбеника српског језика за странце може примијетити напредак у заступљености ових садржаја, још увијек се тај задатак углавном препушта предавачима страног језика, који би требало да пронађу адекватан начин да инкорпорирају ове садржаје у наставни процес. Један од циљева глотодидактике страних језика јесте и развијање интеркултурне комуникативне компетенције. У културолошке садржаје уџбеника српског као страног језика требало би уврстити фразеологизме као носиоце културних образаца. Изучавати језик без културе било би немогуће, а изучавање фразеолошког фонда спада у неизоставан дио лингвокултуролошке компетенције. Неопходно је да студенти српског као страног језика упознају са значењем најфреквентнијих фразеологизама, као и да науче у којим ситуацијама се дати фразеологизми користе. Драгана Мршевић-Радевић истиче да је фразеологија један од најважнијих извора реконструкције језичке слике свијета, а фразеолошке јединице понашају се као спремишта за најразличитије културне садржаје (Мршевић-Радевић 2008: 6 – 7).

„Ако се жели странцу приближити на шта мисли изворни говорник српског језика док употребљава лексеме свог матерњег језика, највише се може постићи ако му се истовремено предочи више језичких складишта српске културе, као што су, рецимо, фразеологизми, пословице и вербалне асоцијације“ (Драгићевић 2012: 199).

1.1. Корпус, циљ и методе истраживања

Основни циљ овог истраживања јесте увид у заступљеност фразеологизама у уџбеницима српског као страног језика, покушај приједлога за њихову имплементацију у наставни процес, увид у разумијевање датих јединица, те утврђивање њиховог значаја за развој интеркултурне комуникативне компетенције ученика. Поставља се питање да ли су

фразеологизми довољно заступљени у уџбеницима српског језика за странце, на којем нивоу и у ком обиму их треба подучавати, као и на који начин странац који учи српски језик може лакше да усвоји ове јединице, постоји ли фразеолошки минимум при учењу српског као страног језика, које фразеологизме би требало уврстити у обраду и на основу којих критеријума. Мотивација за овај рад била је побољшавање комуникативне компетенције странаца који уче српски језик. Такође, анализираћемо утицај међујезичке интерференције приликом усвајања фразеологизама страног језика, односно покушаћемо доказати како се јединице које имају потпуну еквиваленцију у матерњем језику студената лакше усвајају од оних који имају дјелимичну или нулту еквиваленцију. С тим у вези, намеће нам се и хипотеза да је усвајање страног језика лакше уколико постоји позитиван језички трансфер. На крају, покушаћемо доказати да упознавање са фразеологизмима итекако доприноси богаћењу лексичког фонда странаца који уче српски језик, односно побољшава комуникативну компетенцију. Интеркултурно учење постало је неизоставни дио наставе страног језика. Основни циљ овладавања језиком јесте остваривање језичке комуникативне компетенције, а она се даље разлаже на функционално-прагматичку, лингвистичку и интеркултурну компетенцију (Меденица 2024: 79).

Корпус нашег истраживања биће уџбеници српског као страног језика за више нивое, тачније уџбеници *Аз буки 3* (ниво Б1/Б2) аутора Наташе Милићевић Добромиров, Биљане Новковић Аџаип, Милице Кричковић и Сање Секач (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 - 208) и *Супер српски* (Ц1/Ц2) аутора Наташе Милићевић Добромиров и Биљане Новковић Аџаип (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151). Уџбенике *Учимо српски 1* (Добромиров, Аџаип 2013: 10 – 255) и *Учимо српски 2* (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2022: 8 – 208) нисмо уврстили у анализу из разлога што ове језичке јединице у њима или нису заступљене или су заступљене у занемарљивом броју. Анализу ћемо допунити и приједлозима за додатне материјале, а показаћемо и како се фразеологизми могу приближити студентима на основу аутентичних текстова, тј. кроз књижевне текстове, музичке текстове, инсерте из српских филмова, новинске чланке итд. Истраживање је спроведено са бугарским студентима српског језика на Пловдивском универзитету „Пајсије Хиландарски“, тачније са студентима треће, четврте и пете године. У раду се нећемо бавити посебним предметима на студијама који укључују фразеологију. Наш рад показаће како предавач српског као страног језика може приступити овим језичким јединицама у оквиру практичних вјежби.

Што се тиче методологије истраживања користићемо методу анализе садржаја, гдје ћемо се користити дескриптивно-аналитичким поступком. Јединице анализе биће само фразеологизми у наведеним уџбеницима. Приликом обраде ових језичких јединица користићемо различите методе. „У организованој настави нематерњих језика хронолошки су се јављале следеће методе:

- традиционална,
- директна метода,
- аудио-орална или лингвална метода,
- аудио-визуелна глобално-структурална метода,
- комуникативна или когнитивна метода“ (Точанац-Миливојев 1997: 8).

Међутим, често предавач прибјегава комбинацији различитих метода јер, како каже Наум Димитријевић, „најбољег метода, једног, јединог, магичног, који био најбољи за све услове наставе – нема“ (Димитријевић 1984: 22).

Путем контрастивне анализе, уочићемо оне језичке јединице за које се могу наћи еквиваленти у бугарском језику. Тиме ћемо доказати како позитиван или негативан језички трансфер утиче на учење другог језика. Због обима овог рада, нећемо бити могућности да дамо примјере обраде свих фразеологизама, али ћемо на основу наших примјера показати неколико начина на које предавач може приступити обради ових језичких јединица у оквиру практичне наставе српског као страног језика.

1.2. Појам фразеологизма и фразеодидактика

На самом почетку укратко ћемо се осврнути на значење појма *фразеологизам*. Устаљени скуп од двије или више ријечи назива се *фразеологизам*. Рајна Драгићевић истиче да “фразеологизми (идиоми, фразеолошки обрти, фраземи, устаљене конструкције) јесу устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају устаљено језичко значење“ (Драгићевић 2010а: 24). Јосип Матешић фраземе дефинише као „јединице језика значењскога карактера који се као цјелина репродуцирају у говорном акту, располажући при томе најмање двјема пунозначним (аутосемантичким) ријечима од којих барем једна упућује на семантичку претворбу, јединице које, због способности уклапања у контекст, попут сваке друге ријечи, могу вршити

синтаксичку функцију у реченици“ (Матешић 1982: 2). Важно је напоменути да постоје различита схватања о дефинисању предмета фразеологије. „Одсуство јединственог теоријског погледа и налажења решења основних питања везаних за фразеологију огледају се у различитом схватању појма „фразеологија“ и његовог обима, одакле проистиче разлика у дефинисању предмета истраживања ове дисциплине. Резултат нејединственог погледа види се у пару терминолошких појмова: фразеологија у ширем и фразеологија у ужем смислу. Фразеологија у ширем смислу укључује у аналитичка истраживања разне врсте устаљених вишелексемних спојева, који се као целине репродукују у језику (тј. говору), где осим фразеологизама спадају и пословице, изреке, изрази, колокације, узречице, крилатице, заклетве, клетве и сл. форме. Фразеологија у ужем смислу бави се само фразеолошким јединицама као језичким јединицама са специфичним језичким својствима која их одвајају од нефразеологизама, као што су: целовито значење, конотативност, експресивност“ (Вуловић 2015: 14). Дакле, издваја се неколико особина које разликују фразеологизме од осталих вишелексемних спојева, а то су:

1. репродуковање
2. устаљеност (релативна стабилност)
3. цјеловитост значења и идиоматичност
4. секундарна, индиректна номинација
5. конотативност
6. експресивност (и емоционалност) (Вуловић 2015: 25).

Најчешћа подјела фразеологизама обухвата фразеологизме исказане приједлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом.

Због обима овог рада само смо се укратко осврнули на дефинисање ових појмова. С обзиром на неуједначеност мишљења у називима ових језичких јединица, ми ћемо у даљем тексту користити термин *фразеологизам.*

Говорећи о фразеодидактици, можемо примијетити да је у домаћој литератури то подручје слабо изражено. Најчешће се у фразеододактичким истраживањима ослања на радове Петера Кина, односно на његов дидактички поступак *фразеолошки трокорак*. Први корак подразумијева идентификацију фразеологизама, други корак разумијевање, а трећи употребу фразеологизама у одговарајућем контексту (Кин 1992: 177, наве-

дено у Чабрић 2014: 221). На основу анализе уџбеника добићемо увид да ли је испоштован фразеолошки трокорак, а на основу приједлога за обраду ових јединица покушаћемо установити на који начин студенти српског као страног језика најлакше усвајају фразеологизме.

2. Фразеологизми у уџбеницима српског као страног језика

Као што смо већ споменули, у нашем раду осврнућемо се на фразеологизме који су заступљени у уџбеницима српског језика за странце, тачније у Азбуковим уџбеницима *Аз буки 3* (ниво Б1/Б2) аутора Наташе Милићевић Добромиров, Биљане Новковић Аџаип, Милице Кричковић и Сање Секач (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 – 208) и *Супер српски* (Ц1/Ц2) аутора Наташе Милићевић Добромиров и Биљане Новковић Аџаип (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151). Иако су у савременој настави све више присутне и друге врсте дидактичких средстава, не можемо порећи да уџбеник представља основно наставно средство. Састављачи наведених уџбеника препознали су важност укључивања ових језичких јединица, а на задатку предавача остаје да ту грађу предочи и прошири. У нашој анализи покушаћемо указати на предности и недостатке ових садржаја, те дати приједлоге на који начин би се ове језичке јединице могле уврстити у већем обиму.

С обзиром на то да су фразеологизми углавном заступљени у уџбеницима за више нивое, почећемо од уџбеника *Аз буки 3* (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151). Овај уџбеник предвиђен је за Б1/Б2 ниво. У датом уџбенику наилазимо на фразеологизме скоро у свакој лекцији у суженом обиму, али само у три лекције постоје задаци у којима су заступљени. Вјежбанка садржи два задатка, а оба су дата у облику распоређивања фразеологизама у правилан контекст.

У првој лекцији *Моја породица* заступљене су три пословице и један фразеологизам (*глава породице*). Фразеологизам није објашњен и претпоставља се да је тај задатак остављен предавачу.

У склопу лекције *То сам што сам* заступљено је шест поредбених фразеологизама (*љут као рис*, *вредан као мрав*, *лењ као трут*, *добар као хлеб*, *луд као струја* и *паметан као пчелица*). Фразеологизми нису објашњени, а нису регистровани ни задаци у вези са њима.

У лекцијама *Сам свој газда, У ком си филму, Три-четири сад* и *Луда кућа* заступљено је 10 фразелогизама (*одрасти под стакленим звоном*, *младост-лудост*, *прекид филма*, *пући филм*, *стати некоме на пут*, *бити на добром путу*, *показати некоме пут*, *стати на пола пута*, *трновит пут*, *пут под ноге*), а неки од њих представљени су и кроз

наслове лекција. Нису заступљени посебни задаци у вези са датим фразеологизмима и сви су наведени изван текстова у лекцијама.

У истом уџбенику у склопу лекције *Модни времеплов* представљено је неколико фразеологизама (*стоји ти као саливено*, *ставити главу у торбу*, *заврнути рукаве*, *остати кратких рукава*). Фразеологизми нису објашњени и нема засебних задатака. Након семантизације путем објашњења, овдје предлажемо увођење и нових фразеологизама путем аутентичних материјала, што ће бити обрађено у даљем тексту овог рада.

Остале лекције (*Чаробни свет*, *Од Адо Ш*, *Коцка је бачена, Сви за једног и један за све* и *Пет до 12*) садрже 15 фразеологизма и неколико пословица, али нису идентификовани засебни задаци. Неколико фразеологизама идентификовано је у насловима лекција. Највећи број фразеологизама регистрован је у лекцијама *Лова до крова* (*кошта као кајгана Светог Петра*, *чувати за црне дане*, *стезати каиш*, *састављати крај с крајем*, *лежати на парама*, *одрати некога*, *убијати се од пара*, *бити на просјачком штапу*, *живјети од данас до сутра*) и *Тајни језик* (*ићи као мува без главе, ићи главом кроз зид, попети се некоме на главу, држати некога на оку, склонити се сочију некоме, упасти у очи, ићи од руке, држати конце у својим рукама, вући некога за нос, бити пред носом*), гдје су дати у склопу задатака повезивања и уклапања у одговарајући контекст. Ово су и једине лекције у уџбенику које садрже задатке у вези са фразеологизмима. Дакле, готово у свим лекцијама заступљени су фразеологизми, али на предавачу остаје да студентима скрене пажњу на њих. У те сврхе можемо направити задатке вишеструког избора, задатке повезивања, задатке откривања значења на основу контекста или пак задатке са еквивалентима из матерњег језика, чему ће више пажње бити посвећено у наставку рада.

Скоро идентичан број фразеологизама идентификован је у уџбенику *Супер српски* (Добромиров, Аџаип 2011: 4–151), предвиђен за ниво Ц1/Ц2. Похвално је што овај уџбеник садржи аутентичне текстове, али ипак оскудјева у аутентичним текстовима са фразеологизмима. Већи број фразеологизама пронашли смо у одломку из романа *Кад су цветале тикве* Драгослава Михаиловића (Добромиров, Аџаип 2011: 100–101). Текст представља погодан примјерак за упознавање са различитим фразеологизмима, који су фреквентни у српском језику, те је његово укључивање у уџбеник итекако корисно. Књижевни текстови су ризница културолошких садржаја, а њиховом употребом у настави побољшавамо и практично знање студената. Читање текста може послужити као увертира у наставну јединицу, а након

тога студентима се обраћа пажња на фразеолгизме у датом тексту. Наиме, овај текст обилује примјерима као што су *ићи од руке*, *правити рачуницу, бити тврд на пару*, *бити по старом*, што нам даје простора да студенте упознамо и са њиховим значењима. У самом уџбенику заступљени су и задаци који се базирају на фразеологизмима из текста. Ово је једини примјер у уџбенику гдје се фразеологизми могу наћи у склопу аутентичних текстова. Остали фразеологизми у уџбенику дати су у склопу посебних задатака, који се углавном представљени у форми повезивања фразеологизама и дефиниције или у виду распоређивања одговарајућег фразеологизма у контекст. Осим у лекцији *Прича без речи*, гдје су представљени фразеологизми са компонентом језик (*имати дуг језик*, *наћи заједнички језик*, *држати језик за зубима*, *језик му се завезао*, *повући (кога) за језик*, *бити наврх језика*, *бити оштар на језику*, *ујести се за језик*, *скратити (коме) језик*), други фразеологизами са соматском компонентом нису детектовани у уџбенику.

У овом уџбенику заступљени су и фразеологизми са лексемом *ријеч*: *дати коме ријеч, добити ријеч, одржати ријеч, држати кога за ријеч, повући ријеч, трошити ријечи, празне ријечи, мјерити ријечи,* који су представљени кроз задатке повезивања са дефиницијом.

У лекцији *Као код куће* фразеологизам је идентификован у самом наслову, а регистровани су и други фразеологизи у склопу два задатка. Један се односи на споменути одломак из романа *Кад су цветале тикве*, а у другом се очекује да студенти опредијеле на шта се односи значење датих фразеологизама (карактерни или физички опис). Највећи број фразеологизама регистрован је у лекцији *Имати и немати*, који су усклађени са тематским садржајем лекције и представљени у виду задатака. Похвално је што су сви фразеологизми у овом уџбенику представљени кроз различите задатке, што омогућава усвајање датих фразеологизама.

Анализом садржаја уџбеника *Аз буки 3* (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 – 208) идентификовано је 58 фразеологизама. Фразеолошки материјал је наведен ван текстова и само у двије лекције заступљени су задаци у вези са њима. У уџбенику *Супер српски* (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151), идентификован је готово исти број фразеологизама у оквиру лекција, тачније 51. Предност овог уџбеника огледа се у заступљености задатака са фразеологизмима, као и присуство аутентичних текстова. Похвално је што су састављачи ових уџбеника препознали важност укључивања фразеологизама у наставу, али сматрамо да би требало да буду заступљени у већем обиму. Као недостатак уџбеника *Аз буки 3* Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020:

4 – 208) могло би се навести одсуство задатака са датим фразеологизмима, те тиме није испоштован фразеолошки трокорак.

3. Приједлози за додатне материјале за обраду фразеологизама и примјери вјежбања

С обзиром на то да је у првој лекцији уџбеника *Аз буки 3* заступљен само један фразеологизам, предлажемо да се додају и други фразеологизми са лексемама у вези са породичним односима. Овдје смо се одлучили за примјену аутентичних текстова, што потврђује став већине лингвиста да је фразеологизме најбоље проучавати путем аутентичних текстова. Андријевић М. наводи најуопштенију подјелу аутентичних текстова на текстуалне, визуелне и текстуално-визуелне (Андријевић 2016: 198). Дакле, аутентични текстови подразумијевају књижевне текстове, новинске текстове, филмове, музику итд. Како би фразеологизми били тематски усклађени са лекцијом, изабрали смо наслове новинских чланака у којима су били заступљени фреквентни фразеологизми.

Ни по бабу ни по стричевима *– вечити дерби из стручног угла*
Као од мајке рођен *у кади пуној леда*
Пљунути отац*: Наташа Беквалац показала на кога личи!*
Пијан као мајка *возио се на бициклу*
Од зла оца и од горе мајке *или још мало о потенцијалним купцима Телекома*

На овај начин студентима се уводе фразеологизми *као од мајке рођен*, *пљунути отац/мајка*, *ни по бабу ни по стричевима*, *од зла оца и горе мајке, пијан као мајка*. Сматрамо да су новински наслови веома погодни за усвајање фразеологизама јер сажето и јасно изражавају главну поруку садржаја чланка. Циљ је да студенти на основу контекста чланака дођу до значења фразеологизама. Наше искуство показало је да је откривање на основу контекста веома ефикасна метода за усвајање фразеологизама. Након објашњења датих фразеологизама, може се од студената тражити да исте користе у реченицама или да повежу одређени фразеологизам са његовим значењем. Такође, можемо студентима задати да пронађу еквиваленте у матерњем језику. Као што смо већ навели, понекад се колективна експресија подудара и значење израза ће бити сасвим јасно странцима. Међутим, уколико се еквиваленти у два језика не поклапају, може доћи до неразумијевања поруке. На примјер, Бугари ће лако разумјети значење *пије као смук*, али ће им бити нејасно зашто се каже *пијан као мајка*. Фразеологизам *пије као*

смук (*пие като смок*) присутан је у оба језика, што олакшава усвајање датог фразеологизма. Драгана Мршевић-Радовић објашњава мотивацију поређења способношћу змије (смука) да одузме млијеко свим кравама једног домаћина (Мршевић-Радовић 2008: 159). Међутим, значење израза *пијан као мајка* студентима неће бити јасан, те је пожељно објаснити поријекло овог израза. Милан Шипка наводи два могућа објашњења. Наиме, једно стајалиште гласи да израз потиче из времена када су се труднице порађале код куће, гдје су им бабице давале алкохол да би им ублажиле болове. Међутим, имамо и теорију да овај израз значи *бити пијан као мајка земља* у значењу *натопљен*, *напит* (Шипка 1998: 46). Након објашњења, могу се навести и други фразеологизми као што су *пијан као земља*, *пијан као дуга*, *пијан као летва* итд.

У трећој лекцији идентификовано је 6 фразеологизама, који су наведени у претходном одјељку овог рада. С обзиром на то да је избор фразеологизама тематски усклађен са лекцијом, ту предлажемо да се додају и други фреквентни фразеологизми који изражавају психичке и физичке карактеристике човјека. У те сврхе можемо студентима дати задатак у облику допуњавања одговарајућим компаратумом. Критеријум за избор фразеологизама била би потпуна еквиваленција са фразеологизмима у бугарском језику, што доприноси лакшем усвајању. Овај тип задатка показаће утицај међујезичке интерференције на усвајање страног језика, односно усвајање српског језика код бугарских студената:

миран као; бијесан као; слободан као; спор као; вјеран као; лукав као; јак као; витак као; дебео као; тврдоглав као; глуп као; брз као.

Очекивани одговори би били *миран као буба/јагње*, *бијесан као рис/пас*, *слободан као птица*, *спор као пуж*, *вјеран као пас*, *лукав као лисица*, *јак као бик*, *витак као срна*, *дебео као свиња/бумбар/ормар*, *тврдоглав као магаре*, *глуп као гуска/магаре*, *брз као зец*. На основу датих вјежбања установљено је да су студенти лакше усвајају фразеологизме који имају потпуну еквиваленцију у бугарском језику (*кротък като агне/ буболечка*, *зъл като рис*, *бръз като заек*, *свободен като птица*, *бавен като охлюв*, *верен като куче*, *хитър като лисица*, *здрав като бик*, *стройна като сърна*, *дебел като свиня*, *глупав като магаре/гъска*). Такође, фразеологизми би се могли презентовати и путем инсерата из филма *Лајање на звезде*, који садржи фразеологизме *добар као хлеб* и *глуп као ноћ*.

У лекцији *Модни времеплов* предлажемо увођење и нових фразеологизама путем аутентичних материјала, тачније наслова новинских

чланака и њиховог садржаја. У циљу лакшег усвајања, бирани су они фразеологизми који имају потпуну еквиваленцију у бугарском језику.

Нећу дозволити да се Приштини даје све ***„шаком и капом“***
Вучић ***„бацио рукавицу“*** *Живковићу*
Емпатија или ***„бити у туђим ципелама“***
Србија ***„скида капу“*** *Новаку*

Циљ је да студенти на основу наслова и садржаја чланка препознају и закључе значење фразеологизама. Све наведене фразеологизме одликује потпуна еквиваленција са фразеологизмима у бугарском језику, те је уочен је позитиван језички трансфер приликом усвајања датих фразеологизама (*свалям шапка*, *да влезеш в чужди обувки, хвърлям ръкавицата, слагам главата в торбата*).

С обзиром на то да су у лекцији *Тајни језик* фразеологизми груписани према лексичкој породици (дијелови тијела), наш задатак био би укључивање и других фразеологизама са соматском компонентом. Овдје бисмо као дидактичко средство могли користити музичке текстове и инсерте из филмова и серија. Наиме, у пјесми *Нова ја* наилазимо на фразеологизме *вртјети око прста и оборити с ногу*. Пјесма служи као увертира за представљање фразеологизама, а затим затим студенти препознају фразеологизме. Након тога може се кроз задатак повезивања са дефиницијом провјерити разумијевање фразеологизама. Трећи корак био би да дате фразеологизме употријебе у контексту. С обзиром на то да се углавном ради о млађој студентској популацији, извођаче смо бирали искључиво према њиховом музичком укусу и жељама. У 27. епизоди серије *Истине и лажи* регистровали смо фразеологизме *зујати као мува без главе, бити испред носа, зенице мојих очију.* Може се дати читава епизода са повременим заустављањима, али за потребе часа могу се дати и само инсерти како би се скренула пажња на ове језичке јединице. Сцене се могу погледати два пута. Циљ је на основу контекста доћи до значења израза, а касније се могу утврдити и кроз различите задатке. Након гледања могле би да се креирају различите комуникативне ситуације у којима ће студенти реаговати одговарајућим изразом. Рајна Драгићевић истиче да „руски лингвисти сматрају да се утицај културе на језик најизразитије огледа у вербалним асоцијацијама, фразеологизмима, народним пословицама и изрекама, прецедентним текстовима, али и садржајима из савремене културе, као што су рекламе, филмови, популарне песме, па би се увођењем оваквих садржаја у наставу српског језика као страног могле превазићи посебности српског језика изазване неким специфичностима националне културе“ (Драгићевић 2012: 194). С обзиром на то да српска кинемато-

графија и музика обилују фразеологизмима, нисмо случајно изабрали ово дидактичко средство. Такође, увођење овог дидактичког средства повећава мотивацију, упознаје студенте са културом народа чији језик уче и омогућава ефикасније усвајање садржаја.

С обзиром на трајање часа, корисним су се показале и популарне реплике из српских филмова, које трају кратко и доступне су на интернету. Веома кратак инсерт из популарног филма *Тесна кожа* и реченица: „Јеси ћурка!“, може да покаже да се *ћурка* користи за означавање глупе особе. „Врло је важно предочити странцима колективну експресију у вези са зоонимима и фитонимима, јер се она у неким сегментима разликује од језика до језика и може довести до проблема у комуникацији“ (Драгићевић 2010: 101). Осим тога, путем филмова можемо студенте упознати и са култним репликама које, такође, доприносе развоју културолошке свијести.

У неким лекцијама фразеологизми су потпуно изостављени, па је пожељно да предавачи допуне исте својим материјалима. С обзиром на то да обим овог рада не дозвољава да представимо све могуће приступе, дали смо неколико различитих примјера како се ове језичке јединице могу укључити у практичну наставу, ослањајући се на неколико критеријума и поштујући *фразеолошки трокорак*. Наведени примјери би могли бити смјерница како да предавач направи сопствене материјале приликом обраде ових језичких јединица.

4. Закључак

У овом раду разматрали смо колико су фразеологизми заступљени у анализираним уџбеницима, треба ли фразеологизме поучавати у српском као страном језику и на којим нивоима, који су критеријуми за избор фразеологизама и како их странци могу најлакше усвојити. Корпус нашег истраживања били су уџбеници српског као страног језика за више нивое, тачније уџбеници *Аз буки 3* (ниво Б1/Б2) аутора Наташе Милићевић Добромиров, Биљане Новковић Аџаип, Милице Кричковић и Сање Секач (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 – 208) и *Супер српски* (Ц1/Ц2) аутора Наташе Милићевић Добромиров и Биљане Новковић Аџаип (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151). Увид у заступљеност фразеологизама у наведеним уџбеницима извршили смо методом анализе садржаја, гдје смо идентификовали 109 фразеологизама. Приликом анализе долазимо до закључка да је уџбеник *Аз буки 3* (Добромиров, Аџаип, Кричковић, Секач 2020: 4 – 208) посједује фразеологизме у скоро свакој лекцији, што је добра полазна

основа за предавача. Као недостатак овог уџбеника могао би се навести оскудан број задатака. Уџбеник *Супер српски* (Добромиров, Аџаип 2011: 4 – 151) садржи готово идентичан број фразеологизама, а фразеологизми су присутни и у аутентичним текстовима. Сматрамо да су уџбеници садрже културолошке садржаје, што омогућава развој интеркултурне компетенције. Ипак, број ових језичких јединица требало би да буде већи. Такође, сматрамо да би ове језичке јединице постепено требало укључивати још на почетним нивоима, водећи рачуна о усклађености са језичким нивоом којим владају студенти. Наше искуство показало је да странци најбоље усвајају оне језичке јединице које одликује потпуна еквиваленција у матерњем језику, што би могао бити један од критеријума избора фразеологизама. Други критеријум би био усклађеност фразеологизама са тематским садржајем лекције и језички ниво којим владају студенти. Уколико се ради о јединицама непознатог значења, најбоље усвајање показало се путем објашњавања на основу контекста. Такође, у овом раду показали смо да употреба аутентичних материјала повећава мотивацију студената и доводи до ефикасније наставе. Можемо закључити да би фразеолошке јединице требало уврстити у уџбенике српског као страног језика у већем обиму, те тако допринијети стицању комуникативне компетенције студената.

Литература

Андријевић 2016: Андријевић, М. *Примена аутентичних материјала у настави Л2 за стицање и развој интеркултурне компетенције*. [Andrijević, M. Primena autentičnih materijala u nastavi L2 za sticanje i razvoj interkulturne kompetencije] Београд: Филолошки факултет (докторска дисертација), 2016.

Вуловић 2015: Вуловић, Н. *Српска фразеологија и религија*. [Vulović, N. Srpska frazeologija i religija.] Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.

Димитријевић 1984: Dimitrijević, N. *Zablude u nastavi stranih jezika*. Sarajevo: Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1984.

Драгићевић 2010а: Драгићевић, Р. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. [Dragićević, R. Verbalne asocijacije kroz srpski jezik i kulturu.] Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2010.

Драгићевић 2012: Драгићевић, Р. *Лексикологија и граматика у школи*. [Dragićević, R. Leksikologija i gramatika u školi.] Београд: Учитељски факултет Универзитет у Београду, 2012.

Драгићевић 2010б: Драгићевић, Р. *Лексикологија српског језика*. [Dragićević, R. Leksikologija srpskog jezika.] Београд: Завод за уџбенике, 2010.

Меденица 2024: Меденица, Л. *Методи у настави и учењу страних језика у контексту руског језика као страног*. [Medenica, L. Metodi u nastavi i učenju stranih jezika.] Београд: Славистичко друштво Србије, 2024.

Матешић 1082: Matešić, J. Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika. Zagreb: IRO „Školska knjiga“, 1982.

Милићевић-Добромиров, Новковић-Аџаип, Кричковић 2020: Милићевић-Добромиров, Н., Новковић-Аџаип, Б., Кричковић, М. *Аз буки 3*. [Milićević-Dobromirov, N., Novković-Adžaip, B., Kričković, M., Az buki 3.] Нови Сад: Азбукум, 2020.

Милићевић-Добромиров, Новковић-Аџаип 2011: Милићевић-Добромиров, Н., Новковић-Аџаип, Б. *Супер српски*. [Milićević-Dobromirov, N., Novković-Adžaip, B. Super srpski.] Нови Сад: Азбукум, 2016.

Мршевић-Радовић 2008: Мршевић-Радовић, Д. *Фразеологија и национална култура*. [Mršević-Radović, D. Frazeologija i nacionalna kultura.] Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008.

Точанац-Миливојев 1997: Точанац-Миливојев, Д. *Методе у настави и учењу страног језика*. [Točanac-Milivojev, D. Metode u nastavi i učenju stranog jezika.] Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997.

Шипка 1998: Шипка, М. *Зашто се каже*. [Šipka, M. Zašto se kaže.] Нови Сад: ИК Прометеј, 1998.